

POSUDEK

**Jelínek, Petr: Transformace státu v postkoloniálním Mosambiku.
Praha, FF UK (Doktorská práce), 2008. 344s.**

Doktorská práce se zabývá z pohledu afrického kontinentu velmi zajímavou a můžeme říci i aktuální problematikou. Na počátku 90.let dochází v souvislosti s ukončením studené války k rozsáhlému procesu demokratizace téměř ve všech subsaharských zemích a tento proces zasáhl i Mosambik, který byl téměř po tři desetiletí nejdříve zmítán protikoloniální a vzápětí občanskou válkou.

Doktorand se ve své práci zaměřil jen na jeden aspekt vývoje mosambického politického systému, a to byl stát. Problematika vývoje afrického státu je v posledních desetiletích velmi častým tématem, kterým se zabývá řada současných autorů (John Saul, Patrick Chabal, William Zartman, Jeffrey Herbst či Jean Francois Bayart). Autory především zajímá adaptace moderního státu v africkém prostředí a jeho schopnost vypořádat se s četnými ekonomickými a sociálními problémy. Velká pozornost je věnována nejen různým etapám vývoje (předkoloniální, koloniální, postkoloniální, moderní stát), ale i krizím afrického státu (tzv. collapsed nebo failed states).

Autor v úvodu nevolí příliš metodicky správný postup, když začíná přehledem základní teoretické literatury, přičemž hlavní a vedlejší cíle práce se dostávají do pozadí. Autor v úvodu jedním odstavcem vysvětluje výběr Mosambiku jako případové studie a z metodologického hlediska si za hlavní cíl klade ověření jednotlivých teoretických závěrů Mahmooda Mamdaniho, P. Chabala, J. F. Bayarta a J. Herbsty.

V úvodu zcela chybí obvyklý popis struktury doktorské práce a především způsob, jakým způsobem chce metodologicky (jakými vědecko-výzkumnými historickými, politologickými a sociologickými nástroji či metodami) práci uchopit. Autor si nestanovuje ani žádnou pracovní hypotézu, kterou by v práci ověřoval, pokud za ni nebudeme považovat užití sloves „posuzovat, vyhodnocovat, prověřovat, zkoumat a prezentovat“.

Práce je rozdělena do šesti hlavních částí. První kapitola se věnuje problematice počátku, vývoje a zániku koloniálního státu, přičemž se doktorand nevyhýbá ani popisu státních útvarů na území Mosambiku před zahájením portugalské kolonizace. Poměrně podrobně je z pohledu tématu doktorské práce popisována portugalská kolonizace mosambického území, portugalská správa v 18.-19.století, vymezení území Portugalska ve východní Africe a koloniální okupace (více jak 30 stran). Jako klíčovou kapitolu v první části považují texty týkající se budování koloniální správy Mosambiku (s.43-62). Autor zde pracuje se základními portugalskými úředními dokumenty, nicméně bych v textu očekával více hodnocení a aplikace v politické praxi. Tyto kapitoly mají často spíše charakter výčtu povinností jednotlivých částí koloniální administrativy a analýzy jsou zastoupeny jen ojediněle.

Poměrně dobře se doktorand vyrovnal s problematikou mosambického národněosvobozenického boje a jeho dopadu na státní správu. (s.62-82) Jedná se samozřejmě o problematiku, která je v odborné literatuře široce rozpracovaná a je velmi obtížné přinést něco objeveného. Tady bych očekával, že se doktorand opře o tuto rozsáhlou literaturu, nicméně v textu se opírá většinou jen o dva základní tituly (J. M. Cabrita, M. Hall – T. Young). Na jeho omluvu je snad možné říci, že tato kapitola je z pohledu doktorské práce nezbytná, ale ne teoreticky klíčová.

Druhá část se věnuje mosambickému státu po získání nezávislosti. Po krátkém úvodu, kde se autor věnuje popisu období prozatímní vlády (1974-1975), je poměrně rozsáhlá pozornost věnována kontextu budování mosambického jednostranického režimu a ústavě Mosambické lidové republiky z roku 1975. Zatímco v krátké kapitole o jednostranickém

systému není ani jedna citace, pak kapitola věnovaná ústavě je jen neústrojně přepsání jednotlivých článků mosambické ústavy z roku 1977 (59 citací z jednoho dokumentu!!). Není příliš jasné, proč by v ústavě měly být jakékoli zmínky o struktuře, organizaci a složení orgánů FRELIMO. Podobné články neobsahovaly ani ústavy socialistických zemí, které se staly mosambickým revolucionářům asi vzory při psaní vlastní ústavy.

V dalších subkapitolách je popisována Strana FRELIMO a její masové organizace, lidové shromáždění, státní správa na centrální a lokální úrovni. Další texty jsou věnovány problematice komunálních vesnic a zemědělských družstev, roli státu v mosambickém hospodářství, i když pro jejich zpracování opět stalo základem jen několik hlavních prací (A. Isaacman – B. Isaacman, B. Sousa Santos, J.M. Cabrita)

Třetí část je věnována ozbrojenému konfliktu v postkoloniálním Mosambiku a jeho dopadu na státní správu. Autor zkoumá počátky organizace RENAMO a její boj s FRELIMO, který nakonec přerostl v rozsáhlý ozbrojený konflikt. Zvláštní pozornost je věnována roli Rhodésie a JAR. Doktorand se podrobně věnuje vojenské taktice RENAMO a snaží se ve zvláštní kapitole odhalit vnitřní příčiny ozbrojeného konfliktu (hlavně nepřátelský postoj FRELIMO k tradičním strukturám mosambické společnosti). Tato část působí velmi dobře, protože v ní doktorand mohl využít materiály získané formou interview bezprostředně v Mosambiku od očitých svědků.

Čtvrtá část se zabývá problematikou demokratizace mosambického politického systému a změnou role státu v ekonomice a společnosti. Autor si všímá reorientace Mosambiku na přelomu 80. a 90.let a své tvrzení dokládá řadou statistických údajů. Opět zbytečně rozsáhlá pozornost je věnována nové ústavě Mosambiku z roku 1990 (67 citací!!!)

Pátá část se zaměřila na ukončení ozbrojeného konfliktu a cestu k prvním demokratickým volbám. Autor nejdříve analyzuje některé snahy o mírové řešení mosambického konfliktu v 80.letech a poté se již zaměřuje na průběh mírových jednání v Římě, které vedly k uzavření dohody mezi FRELIMO a RENAMO. Bohužel v této kapitole, kde se mohl opírat např. o podrobné analýzy v Africa Research Bulletin nebo Africa Confidential, používá prakticky jen dvou monografií (R. M. de Rocca – 20 citací, C. Hume – 14 citací). V dalších kapitolách popisuje vnitropolitický vývoj v 1.polovině 90.let (opět jen dva základní tituly: R. Synge – 49 citací, C. L. Manningová – 84 citací!!!).

Poslední šestá část je věnována konsolidaci demokratické transformace postkoloniálního státu v Mosambiku a její problémy. Zde nemohu souhlasit se zvolenou terminologií autora, kdy se podle mého názoru Mosambik v žádném případě nenachází ve fázi demokratické konsolidace (doporučil bych používat termín T. Carothers „grey zone“), skutečnost, že v Mosambiku probíhají pravidelné (obvykle pozitivně hodnocené) demokratické volby ještě neznamená, že politický systém je demokratický. Taktéž se domnívám, že by autor měl již opustit termín postkoloniální stát, který bych doporučoval používat jen pro období přibližně do prvních svobodných voleb. Závěrečná část je pak věnována revizi mosambické ústavy z roku 2004 (40 citací!!).

Nepříliš rozsáhlý závěr (3,5 strany) se velmi krátce snaží potvrdit nebo vyvrátit aplikaci různých tezí o ne/fungování afrického státu autorů zmíněných v úvodu. Každému autorovi je v průměru věnován jeden nebo dva odstavce.

Doktorská práce vykazuje velkou popisnost a omezení autora jen na několik základních prací věnovaných Mosambiku (viz výše), např. C. L. Manningová byla citována více jak 100x, podobně nestandardně vysokou citací mají práce R. Synge, R. M. de Rocca, M. Hall a T. Young, A. Isaacman – B. Isaacmanová a některé další včetně tří analýz ústav. Pozitivně lze hodnotit v práci s literaturou a prameny snad jen jeho interview s mosambickými pamětníky během jeho pobytu v Mosambiku a jejich zakomponování do doktorské práce.

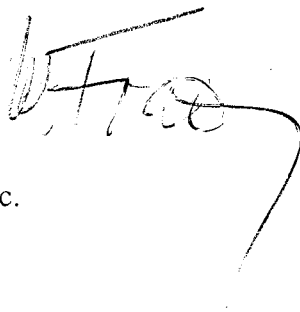
Autor jen velmi málo přistupuje k vlastním hodnocením a ojedinele se pokouší o některé závěry. Za vážný metodologický problém práce považuji neuzavírání jednotlivých částí, kapitol a subkapitol shrnujícími závěry. Některé kapitoly dokonce končí citacemi, aniž by autor připojil nějaký vlastní komentář.

Po technické stránce bych rád autorovi vytkl určité menší nedostatky v citování, když nevypadá příliš esteticky neustálé citování stejných pramenů a nepoužívání zavedených vědeckých zkratk (ať již slovy Tamtéž, s. 33 nebo Ibid., s.23), případně po uvedení základní citace pak používání jen zkrácených názvů (např. Isaacman, 1972, c.d., s.32). Taktéž není příliš obvyklé, že jednotlivé části a jejich kapitoly nejsou číslovány. Taktéž se v názvu prací neuvádí akademické hodnosti autora.

Přehled použité literatury a pramenů by si zasloužil lepší uspořádání. Seznam odborné literatury není příliš rozsáhlý a hned je patrné, že autor prakticky nepracoval s žádnými články v odborných afrikanistických časopisech jako Journal of Modern African Studies, Journal of Southern African Studies, Review of African Political Economy, atd., když zmiňuje jen časopisy, ve kterých se nachází velké množství článků věnovaných Mosambiku. Navíc autor nepracuje ani s databázovými časopisy jako jsou Africa Research Bulletin, Africa Confidential, Africa Contemporary Record atd. Řada těchto časopisů je navíc dostupná v knihovně ÚMV.

Jako závažný problém považuji skutečnost, že v práci není vůbec zastoupena česká a východoevropská afrikanistická literatura. Řada i starších prací československých a sovětských afrikanistů (pokud by se autor oprostil určité dobové ideologické zatíženosti) by mu přinesla zajímavé podněty např. o jednostranickém systému, mosambické ideologii, občanské válce atd. (např. O.V. Martyšin. N. D. Kosuchin).

Přestože má oponent k doktorské práci řadu zásadních připomínek, domnívá se, že by doktorand měl získat možnost na ně reagovat a obhájit je při doktorské obhajobě.

Zpracoval: Doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.